

Schopnosť pracovať, ochota pracovať a trojčlenný sociálny organizmus

Rudolf Steiner

prvý krát zverejnené v časopise „Trojčlennosť sociálneho organizmu“ v auguste 1919 z nemeckého originálu preložil Andrej Szolgay

Socialisticky zmýšľajúce osobnosti vidia v rámci hospodárskeho života v doterajšej forme zisku podnet k práci, od odstránenia ktorého závisí navodenie zdravších sociálnych pomerov. Pre tieto osobnosti je naliehavou otázka: Čo dá ľuďom podnet, aby nasadili svoje schopnosti do služby hospodárskej produkcie v potrebnej sile, ak egoizmus, ktorý nachádza svoje uspokojenie v zisku, sa už viac nebude môcť uplatňovať? Nedá sa povedať, že táto otázka bola dostatočne starostlivo zvážená tými, ktorí myslia na socializáciu. Požiadavka, aby v budúcnosti človek už viac nepracoval pre seba, ale mal by pracovať rovnako ochotne „pre spoločenstvo“, je bezobsažná, pokiaľ sa nemôže rozvinúť poznanie primerané skutočnosti, ako možno ľudským dušiam určiť, aby pracovali „pre spoločenstvo“ rovnako ochotne, ako pre seba. Niektorí by sa mohli domnievať, že centrálna správa postaví každého človeka na jeho pracovné miesto, a potom bude vďaka organizácii práce tiež možné prostredníctvom tejto centrálnej správy spravodlivo prerozdeliť produkty práce. Lenže taký názor je postavený na ilúzii. Počíta síce s tým, že človek má konzumné potreby a tieto musia byť uspokojené; ale nepočíta s tým, že samotné vedomie prítomnosti týchto konzumných potrieb v človeku nevyvolá zaniepanie pre produkciu vo chvíli, keď už nemá viac produkovať pre seba, ale pre spoločnosť. Kvôli tomuto vedomiu samotnému nebude pociťovať žiadne uspokojenie z práce pre spoločnosť. Preto u neho nebude môcť vzniknúť žiaden podnet k práci.

Bolo by treba pochopiť, že v okamihu, v ktorom sa myslí na odstavenie starého egoistického zisku, musí byť vytvorený iný podnet práci. Hospodárska správa nemajúca zisk v kolobehu svojich činných síl, nemôže sama od seba uplatniť žiadne pôsobenie. A práve tým, že to nemôže, napĺňa jednu sociálnu požiadavku, ktorá sa týka veľkej časti ľudstva na jeho súčasnom stupni vývoja. Táto časť ľudstva nechce už viac byť privádzaná k práci hospodárskym nátlakom. Chcela by pracovať na základe podnetov, ktoré viac zodpovedajú ľudskej dôstojnosti. Nepochybne je táto požiadavka u mnohých ľudí, na ktorých pri jej vznesení musíme myslieť, viac či menej nevedomá, inštinktívna; ale v sociálnom živote znamenajú takéto nevedomé, inštinktívne impulzy niečo oveľa dôležitejšie ako idey, ktoré sú predkladané vedome. Vedomé idey často vďaka za svoj pôvod skutočnosti, že ľudia nemajú duchovnú silu naozaj preniknúť k pochopeniu toho, čo sa v nich odohráva. Pri zaoberaní sa takými ideami sa človek pohybuje na pôde bezobsažnosti. Preto je napriek klamlivosti takých povrchných ideí nutné zamerať pozornosť na skutočné požiadavky ľudí, akou je aj tá vyššie uvedená. Na druhej strane sa nedá poprieť, že v dobe (akou je aj tá naša súčasná), v ktorej je sociálny život zmietaný divokými vlnami, sa uplatní podstata nižších ľudských inštinktov. Avšak požiadavka po ľudsky dôstojnej existencii vznesená vo vyššie uvedenom zmysle nebude odstránená tým, že niekto vládu nižších inštinktov využije na to, aby tým túto požiadavku pohanil.

Ak má vzniknúť nejaká organizácia hospodárskeho života, ktorá nebude mať žiaden účinok na ochotu ľudí pracovať, potom musí toto pôsobenie prichádzať z inej organizácie. Idea trojčlenného sociálneho organizmu počíta so skutočnosťou, že hospodársky život na súčasnom vývojovom stupni civilizovaného ľudstva sa má vyčerpávať len v hospodárení. Správa takéhoto hospodárskeho života bude môcť stanoviť prostredníctvom svojich orgánov, aký je rozsah konzumných potrieb, ako čo najlepšie dopraviť výrobky ku konzumentom, v akom rozsahu má byť vyrábaný ten či onen produkt. Ona sama však nebude mať žiaden prostriedok na vytvorenie produkčnej vôle v ľuďoch a nebude môcť ani rozhodovať o výchovných a vzdelávacích inštitúciách, prostredníctvom ktorých budú pestované individuálne schopnosti ľudí, ktoré musia tvoriť prameň hospodárenia. V starom hospodárskom systéme siahajúcom až do súčasnosti pestovali ľudia tieto schopnosti práve preto, že sa mohli oddávať vyhladke na osobný zisk. Bolo by osudovou chybou, ak by sme sa chceli domnievať, že samotný príkaz hospodárskej správy, ktorá má na zreteli len hospodárenie, by mohol prebúdzajú chuť rozvíjať individuálne ľudské schopnosti, a že taký príkaz by mal dostatok sily vyvolať v ľuďoch nasadenie ich vôle k práci. Idea trojčlenného sociálneho organizmu chce, aby sa ľudia neoddávali tomuto omylu. Chce v slobodnom a samostatne stojacom duchovnom živote vytvoriť oblasť, v ktorej sa človek živým spôsobom učí chápať, čím je ľudská spoločnosť, pre ktorú má pracovať; oblasť, v ktorej sa učí chápať význam jednotlivéj práce v stavbe celého spoločenského poriadku takým spôsobom, aby sa tým učil mať rád túto jednotlivú prácu kvôli jej hodnote pre celok. Táto idea chce v slobodnom duchovnom živote vytvoriť podklad, ktorý môže byť náhradou za podnet pochádzajúci z osobnej túžby po zisku. Len v slobodnom duchovnom živote môže vzniknúť láska k ľudskému spoločenskému poriadku podobná tej, akú má umelec k tvorbe svojho umeleckého diela. Ak však človek nechce myslieť na pestovanie slobodného duchovného života, tak nech sa len vzdá všetkého snaženia o budovanie novej podoby sociálneho poriadku. Kto pochybuje o tom, že ľudia sú spôsobilí byť vychovaní k takej láske, ten musí pochybovať aj o možnosti vylúčiť osobný zisk z hospodárskeho života. Kto nedokáže veriť v to, že slobodný duchovný život v človeku vytvára takú lásku, ten práve nevie, že závislosť duchovného života od štátu a hospodárstva vytvára túžbu po osobnom zisku, a že táto túžba nie je elementárnym výsledkom ľudskej povahy. Na tomto omyle sa zakladajú časté reči o tom, že na uskutočnenie trojčlennosti sú potrební iní ľudia, ako tí súčasní. Nie, ľudia budú trojčlenným organizmom vychovávaní tak, že sa stanú inými, akými boli doteraz kvôli výchove v štátno-hospodárskom poriadku.

A ako bude slobodný duchovný život vytvárať podnety k rozvoju individuálnych schopností, tak bude demokraticky orientovaný právny štátny život poskytovať potrebné impulzy pre ochotu pracovať. Ochota k „práci pre spoločenstvo“ sa môže zapáliť na skutočných vzťahoch, ktoré sa budú vytvárať medzi ľuďmi zoskupenými v sociálnom organizme, keď bude každý dospelý človek regulovať svoje práva voči všetkým ostatným jednotlivým dospelým. Malo by sa myslieť na to, že až vďaka takýmto vzťahom vzniká pravý pocit pospolitosti a z tohto pocitu môže vyrásť ochota pracovať. Pretože v skutočnosti bude takýto právny štát mať za následok to, že každý človek živo, s plným vedomím, stojí na spoločnom poli práce. Bude vedieť, prečo pracuje; a bude chcieť pracovať v rámci pracovného spoločenstva, do ktorého sa vďaka svojej vôli vie začleniť. Kto uznáva ideu trojčlenného sociálneho organizmu, ten chápe, že veľkodružstvo so štruktúrou podobnou štátu, o ktoré usiluje marxistický socializmus, nemôže vytvoriť žiadne podnety pre schopnosť a ochotu pracovať. Idea

trojčlenného sociálneho organizmu chce, aby skutočná bytosť človeka nebola opomenutá kvôli realite vonkajšieho usporiadania života. Pretože životná prax nemôže počítať len s vonkajšími inštitúciami; musí započítať aj to, čím človek je a čím môže byť.